

ЛЕКСИЧНІ АСОЦІАЦІЇ НАЗВ ЕМОЦІЙ У ЛІРИЦІ ІВАНА ФРАНКА

У статті досліджуються асоціативні нарощування назв емоцій із застосуванням теорії поля, що забезпечує системність дослідження, а також можливість змоделювати асоціативне поле емоцій у межах авторської мовної картини світу Івана Франка. Лексичні асоціації, дібрані з поезій Івана Франка, додатково аналізуються за допомогою Словника асоціативних означень іменників української мови.

Ключові слова: асоціація, емоція, асоціативне поле, індивідуально-авторська асоціативна парадигма, мовна картина світу.

Асоціативність людського мислення є невід'ємною частиною діяльності мозку внаслідок психічної здатності людини бачити спільне, типове у різних явищах, предметах як результат відображення дійсності у мові. Лексичні асоціації залежать від різноманітних факторів: вікових, статевих, географічних тощо, наявності для кожного мовця індивідуальної системи семантичних зв'язків слів.

Метою нашої статті є дослідження лексичних асоціацій назв емоцій, об'єднаних у асоціативне поле **Емоції**, у системі художнього тексту, зокрема на матеріалі інтимної лірики І.Франка. Мета дослідження зумовила постановку і виконання таких конкретних завдань:

- виявити лексичні асоціації щодо назв емоцій у текстах ліричних поезій І.Франка;
- дослідити семантику лексичних асоціацій емотивних назв, дібраних з ліричних поезій І. Франка;
- проаналізувати їх структурну організацію (ядро і периферію аналізованого асоціативного поля) і роль у репрезентації авторської мовної картини світу І. Франка.

Асоціативні нарощування назв емоцій аналізуємо із застосуванням теорії поля, що забезпечує системність дослідження, а також можливість змоделювати асоціативне поле емоцій у межах мовної картини світу Івана Франка, чим і визначається актуальність нашої статті.

Асоціативне поле належать до вторинних полів у системі мови, оскільки у складі асоціативного поля є індивідуальні асоціації, що відображають індивідуальний мовленнєвий і життєвий досвід мовця. Воно є складною системою, яка включає чотири основні підсистеми, перші три з котрих є базовою частиною асоціативного поля [13:96]: перша підсистема – це підсистема парадигматичних асоціацій; друга – підсистема синтагматичних асоціацій; третя – це підсистема дериваційних асоціацій; крім того враховуємо і наявність четвертої, важливої для нас, підсистеми – підсистеми індивідуальних асоціацій, яка, в свою чергу, може включати елементи зв'язків, схожих з мовною парадигматикою, синтагматикою і деривацією.

Асоціативне поле визначаємо як польову структуру на основі наявності вищеназваних підсистем лексико-семантичної системи мови і наявності однієї з характерних ознак поля – ядра і периферії [13:84].

У мовознавстві проблема емотивних назв розглядається у кількох аспектах. Назви емоцій становлять об'єкти наукових студій у галузі порівняльного мовознавства (А.Д.Григор'єва, І.Б.Левонтіна,), психолінгвістики (Л.А.Лисиченко), історичної та описової лексикології (К.М.Тищенко, В.М.Русанівський,), семасіології (Ю.Д.Апресян, Ю.С.Степанов, В.Ю.Апресян). У новітніх дослідженнях з семантики емотивних назв ураховуються як позамовна інформація про феномен емоції (почуття), так і його місце та роль у формуванні національної мовної картини світу, що дозволяє простежити смислову перспективу розгортання образів на основі емоцій за допомогою асоціативних зв'язків. Одним із важливих аспектів вивчення емотивних назв є всебічний аналіз їх функціональних властивостей у мові художньої літератури. Проблема емотивних назв та їх естетичної значущості у художньому тексті як важливе мовноестетичне явище останнім часом має принципове значення для розуміння специфіки поетичномовних картин світу (М.В.Гамзюк, П.О.Селігей, Л.І. Ніколаєнко та ін.).

Емоція представлена в різноманітних психічних і фізичних реакціях людини, які виникають при порівнянні оточуючої дійсності з ідеалізованою моделлю світу. Враховуючи той факт, що об'єктивний, реальний світ єдиний для всіх, основу досліджень у лінгвістиці повинні становити ті

наукові визначення та критерії класифікації емоцій, які розроблені традиційною психологією: «Емоції – це особливий клас суб'єктивних психологічних станів, які у формі безпосередніх переживань приємного або неприємного відбивають результати практичної діяльності, направленої на задоволення актуальних потреб» [11:204]. Емоційні процеси і стани у житті людини виконують пристосувальну функцію, що на думку учених-психологів є позитивним, оскільки «нав'язує суб'єктові стереотипні дії, спосіб «аварійного» вирішення ситуації: утечі, агресії тощо» [3:14]. Цієї ж думки дотримується і відомий психолог О.М. Леонт'єв, який підкреслював, що емоції по своїй суті є внутрішніми сигналами, «вони... не несуть інформації про зовнішні об'єкти, про їх зв'язки і відношення..., вони безпосередньо відбивають відношення між мотивами і... діяльністю» [10:164]. Якими б різними вони не були, всі вони невіддільні від особистості, за справедливим зауваженням Ф.Крюгера, «те, що людині цікаво, що хвилює, що видається смішним, більш за все характеризує її суть, її характер, індивідуальність» [7:108].

Слід зазначити, що єдина наукова класифікація емоцій як психічних і певних фізичних реакцій людини у традиційній психології, на жаль, не вироблена, зокрема це стосується так званих вищих емоцій, зокрема суспільних, тобто таких, за допомогою яких виявляється ставлення людини до інших живих істот, у тому числі і до собі подібних. Саме з цього погляду розподіл емоцій на позитивні та негативні не всі дослідники вважають адекватним [8]. Це є свідченням того, що вчені намагаються об'єктивувати характеристику вищих емоцій, які належать до духовної сфери людського життя.

Але, на наш погляд, традиційний розподіл на негативні і позитивні емоції (суб'єктивні за своєю природою) не вимагає ніяких зусиль від звичайної людини, хоча погоджуємося з думкою Л.І.Николаєнко про те, що цілком правомірним буде запровадити як у психології, так і в мовознавстві терміни «деструктивні емоції» і «конструктивні емоції». Можливо тоді вдасться глибоко і всебічно описувати емоції, «не обмежуючись лише інтелектуальною оцінкою ситуації як бажаної чи небажаної для суб'єкта» [12:45-46].

Асоціативне поле **Емоції**, дібране з ліричних творів І.Франка, за своєю структурою відбиває традиційний у психології розподіл емоцій на конструктивні (позитивні) та деструктивні (негативні). Обране асоціативне поле в інтимній ліриці І.Франка є достатньо великим і численним, що містить слова різних частин мови, напр.: *злий насміх, гордість, глум* (І.Франко, 124), *жар чуття* (І.Франко, 144), *я нещасний, я черв'як, важке чуття*, (І.Франко, 149), *нема спокою* (І.Франко, 151), пор:

*І в знесиллі опусяться руки,
І благає підмоги, поради
Прошибаючий погляд розпуки, -
Отоді моє серце стискає,
Мов кліщами, холодна тривога:
Біль німий мене більше лякає,*

Ніж всі громи й злих сил перемога (І.Франко, 124).

Кількісний і якісний склад асоціативного поля **Емоції** у ліричних поезіях Івана Франка пояснюється не в останню чергу тим, що почуття кохання, любові викликає цілий буревій емоцій навіть у звичайної, пересічної людини, яка не прагне свої переживання перенести на папір.

На думку П. О. Селігея, назви емоцій метонімічно виникають від назв якихось «емоціогенних» предметів, явищ, життєвих ситуацій, подій, що не залишають людину байдужою, неодмінно викликають у неї ті чи інші переживання [14; 15]. Відбір предикатів для повідомлень про психічну сферу звичайно диктується тим загальним образним рядом, на основі якого відтворюється духовне життя людей [1:95], тобто асоціаціями. Серед асоціативних образів, які слугують джерелом предикатів для назв емоцій і почуттів в українській мові, є, зокрема, образи **вогню, води, тягаря** (чогось **важкого**), **поранення** (фізичного ушкодження), **світла й темряви** [5:209-261], але не всі перелічені асоціації, пов'язані з назвами емоцій, трапляються саме у інтимній ліриці І.Франка.

У ядро аналізованого асоціативного поля увійшли найбільш частотні лексеми-асоціати: **любов // серце // душа // дівчина // біль // жаль // горе // рана // мука**. Навколо кожної з наведених асоціативних лексем-домінант групується власне асоціативне мікрополе. Детальний аналіз найбільшого, найчисленнішого асоціативного мікрополя **Любов** показує, що в його складі перебувають лексеми-асоціати на позначення не тільки передбачуваних, природних на перший

погляд конструктивних (позитивних) емоцій, але й несподівано велику групу становлять лексеми-асоціати на позначення деструктивних (негативних) емоцій. Любов як позитивний емоційний стан поет асоціював з розділеним коханням, яке видавалося безмірним, бажаним щастям, мрією, найкращим співом, раєм. У ядро асоціативного мікрополя **Любов (щаслива)** з позитивним знаком входять такі іменники-асоціати: *щастя* – 7, *мрія* – 6, *спів* – 4, *рай* – 3, *скарб* – 3, *думи* – 2, *лілея* – 2, *бажання* – 2 (цифра поряд означає кількість дібраних асоціативів). Наведені нижче лексеми-асоціати, що згадувалися в аналізованих творах лише один раз, відносимо до периферії цього мікрополя, пор.: *приятнь, згадка, порив, подвиг, очі, врода, втіхи, надії, квіти, хліб, пожеар, гордощі природи, квіточка, краса життя, струя чуття, пісень пора, криниця радоіщів, чуття, найвищес, найдорожчес, найулюблене*, наприклад:

*Чує серце, що в тій хвилі
Весь мій рай був тут – отсе!
Два-три слова, щирі, милі
І гарячі, були б в силі*

Задержать його на все (І.Франко, 124).

У текстах інтимних поезій І.Франка трапляються такі лексичні асоціації, пов'язані з коханням, любов'ю як конструктивним емоційним станом: *щастя воля* (І.Франко, 122), *згадка піль зелених, весни і цвітів* (І.Франко, 122), *приятнь* (І.Франко, 123), *рай* (І.Франко, 124), *найтайніший той порив* (І.Франко, 125), *найкращий спів* (І.Франко, 125), *славний подвиг* (І.Франко, 126), *все найвищес* (І.Франко, 129), *чуття скарб багатий* (І.Франко, 137).

Любов як деструктивний емоційний стан (нерозділена, нещаслива) у ліричних поезіях І.Франка знаходить відображення у численних лексичних асоціаціях, кількість яких перевищує кількість тих, що знаходяться у протилежному за знаком мікрополі, пор., у складі асоціативного мікрополя **Любов (нещаслива)** трапляються такі лексичні асоціації: *ілюзія, привид, тінь, омана* (І.Франко, 150), *ілюзія зрадлива і кохана, криниця радоіщів, чуття* (І.Франко, 150), *мана, луда* (І.Франко, 150), *чарочко хрустальна* (І.Франко, 150), *омано дум* (І.Франко, 150), *помилка фатальна* (І.Франко, 150), *дім з карт, мрія молодеча* (І.Франко, 150), *ілюзії криниці пересохли* (І.Франко, 152), *без тебе щастя – звук порожній і мана* (І.Франко, 130), пор.:

*Та боюсь за тебе дуже,
Бо любов – то мстивий бог* (І.Франко, 133)
*Се розпука моя, невтишима тоска,
Се любов моя плаче так гірко* (І.Франко, 151)

У ядро наведеного асоціативного мікрополя з лексемою-домінантою **Любов (нещаслива)** на позначення деструктивних (негативних) емоцій увійшли такі лексеми-асоціати: *рани, рана* – 9, *жаль, жалоіщі* – 8, *біль* – 8, *мука* – 5, *горе* – 4, *холод* – 2, *ридання* – 2, *ілюзія* – 2, *привид, тінь, омана* – 2, *мана* – 2, *безодня* – 2, до периферії аналізованого мікрополя увійшли такі асоціати-іменники: *зима, буря, стужа, сльота; огонь, що враз і гріє й пожирає, як смерть; поривання, привид, драма, розпука, тоска, мстивий бог, розлука; жага, що серце рве; рай запертий, тривога, тяга, задума, зітхання, смуток, луда, мова, звук порожній, чарочко хрустальна, помилка фатальна, дім з карт, непогода*.

Асоціативних означень до лексеми-домінанти **любов** значно менше, але тенденція до переваги деструктивного (негативного) значення зберігається, пор.: *блідая, безнадійная* (І.Франко, 124), *горем п'яна* (І.Франко, 124), *правдивая* (І.Франко, 125), *згублена* (І.Франко, 126), *свіжа* (І.Франко, 131), *кохання завмерлеє* (І.Франко, 137), *чиста любов моя* (І.Франко, 133), *молода* (І.Франко, 123).

Емотивні назви **серце** і **душа** традиційно у народно-пісенній творчості асоціюються із вмістилищем жалю, пор.: *серце (душа) розривається (крається); серце кров'ю обливається; душа болить; жалість бере за серце*. [10:48]. Цей асоціативний образ у інтимній ліриці І.Франка доповнюється і видозмінюється: *серце асоціюється поетом із головним вмістилищем любові або центром страждання у випадку нерозділеного кохання, пор.: Серце: у серці люта мука* (І.Франко, 130), *серця драма* (І.Франко, 139), *скажені бунти серця* (І.Франко, 139), *стискає тріпаєсь* (І.Франко, 124), *серце моє розриває* (І.Франко, 129), *лутував – власне серце рвав* (І.Франко, 131), *серце рвесь* (І.Франко, 134), *серце моє потяглось, заридало* (І.Франко, 140), *за серце хапає (її голос)*

(І.Франко, 141). Асоціативні означення нечисленні, передають негативний, пригнічений емоційний стан: *бурливе серце* (І.Франко, 132), *серце стріпалося хоре (хворе)* (І.Франко, 140); *в мене серце, нерви хорі, не подужають ніяк* (І.Франко, 146), *придавлене серця* (І.Франко, 139). Таким чином, у ліричних поезіях І.Франка, безперечно, вмістилищем емоцій виступає лексема **серце**, пор.:

*Серце рвесь, уста німі, мов риби,
І душа вглибляєсь в люту рану.* (І.Франко, 134)
*За саме серце вхопила мене,
Мов сфінкс, у душу кігтями вп'ялась* (І.Франко, 162)
*Та її голос – пиличний колос,
Аж за серце хапає.* (І.Франко, 141)

Душа також за традицією є вмістилищем любові, але в інтимній ліриці І.Франка вона найчастіше асоціюється з живою істотою, для якої кохання є її природним станом, але через нерозділену любов душа змушена томитися, безвинно страждати, як жива істота, позбавлена найнеобхіднішого, найсуттєвішого, пор.: *в душі щемить* (І.Франко, 124), *забрала душу з тіла* (І.Франко, 143), *горе зморозило душу* (І.Франко, 145), *молодий огонь в душі меркне, слабне, погасає* (І.Франко, 153), *навіки душу я запер* (І.Франко, 155), *душа моя похоронила любов* (І.Франко, 157), у складі цього мікрополя всього два асоціативних означення, але позитивні за змістом: *живую душу* (І.Франко, 132), *душа молодая* (І.Франко, 137).

У ліричних поезіях І.Франка лексеми на позначення емоцій жалості, жалю є достатньо частотними і групуються в асоціативне мікрополе **Жаль**, пор.: *ой жалю мій, жалю, гіркий непомаду* (І.Франко, 143), *в жалоощах живіше грає* (І.Франко, 148), *жаль невмирущий* (І.Франко, 138), *жаль нестримний* (І.Франко, 143), *невтішені жалі* (І.Франко, 137). Емоції жалю, душевного болю, туги, важкості на серці ліричний герой поезій І.Франка асоціює з почуттям нещасливого, нерозділеного, таємного кохання, яке не несе довгоочікуваних позитивних, радісних емоцій, а приносить одні страждання і біль поетові, пор.:

*Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тями,
Як мучусь довгими ночами
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
У серці здавлюю на дні.* (І.Франко, 147)
*Так рік за роком мучусь я,
І біль мою жре душу.* (І.Франко, 145)

Індивідуально-авторська асоціативна парадигма **жаль(жалі) – горе – туга, біль – хвороба (хороба) рана, мука – пекло** становить ядро асоціативного мікрополя **Жаль** і складається з кількох рядів загальноновизнаних синонімів:

жаль(жалі) – горе – туга, пор.: *ой жалю мій, жалю, гіркий непомаду* (І.Франко, 143), *в жалоощах живіше грає* (І.Франко, 148), *жаль невмирущий* (І.Франко, 138), *жаль нестримний* (І.Франко, 143), *невтішені жалі* (І.Франко, 137), *не жалуюсь* (І.Франко, 134); *горе*: (І.Франко, 130), *тягар* (І.Франко, 130), *насмій твій і власне горе* (І.Франко, 133);

біль – хвороба(хороба) рана, пор.: *німий* (І.Франко, 124), *біль в душі щемить* (І.Франко, 124), *в серці нестерпній болі* (І.Франко, 129), *лютого болю* (І.Франко, 129), *пекучих болів, сліз і божевілля* (І.Франко, 139), *свій біль, жаль, пісні у серці здавлюю на дні* (І.Франко, 147), *мов рана* (І.Франко, 125), *душа вглибляєсь в люту рану* (І.Франко, 134);

мука – пекло, пор.: *смертну муку* (І.Франко, 132), *літа важкої муки* (І.Франко, 139), *пекельній муки* (І.Франко, 151), *у серці люта мука* (І.Франко, 130).

Кожна з цих лексем є центром асоціативного мікрополя, у складі якого є різні за частиномовною приналежністю слова, але, безперечно, найчастотнішими будуть прикметники-означення, пор.:

*До мене ж безграничная тривога,
Бліда розпука підсідає вміть,
І чорні думи, мов з фортуни рога,
На мене ле, щоб світ мені затмить.* (І.Франко, 163).

У Словник асоціативних означень Н.П. Бутенко [2] не увійшло слово-стимул **емоція**, але є слово-стимул **любов**, що цілком підходить для нашого аналізу, адже співвідносна з ним лексема-домінанта є центром найбільшого з асоціативних мікрополів у складі аналізованого асоціативного поля **Емоції**. Нашим завданням було також проаналізувати, наскільки збігається склад дібраних нами у ліричних поезіях І.Франка асоціативних означень до лексеми **любов** і представлених у Словнику асоціативних означень сучасних асоціативних реакцій, чи є серед них такі, які стали загально визнаними, а також те, які за знаком (позитивні чи негативні) емоції виражають асоціативні означення у аналізованому Словнику. З семисот шести прикметників до слова-стимула **любов** у Словнику асоціативних означень переважна більшість відображає позитивний емоційний стан. У порівнянні з попередньо дібраними нами і наведеними вище асоціативними означеннями з ліричних поезій І.Франка усього три асоціативних означення фіксуються у аналізованому Словнику, а саме: **чиста** – 5 реакцій, **молода і правдива** – по одній реакції. Таким чином, асоціативні означення до лексеми-домінанти **любов** з ліричних поезій І.Франка, які не мають відповідників серед асоціативних реакцій у Словнику асоціативних означень (**блідая, безнадійная, горем п'яна, згублена, свіжа, завмерлая**) є індивідуальними авторськими асоціаціями, які можна схарактеризувати як такі, які відбивають негативний емоційний стан. Відзначимо, що співвідносними з дібраними нами з поезій І.Франка лексемами-домінантами, що становлять ядро досліджуваного асоціативного поля **Емоції**, будуть слова-стимули із Словника асоціативних означень: **любов** (706 реакцій), **серце** (726), **душа** (715), **біль** (1363), **горе** (535), **рана** (788), відсутніми виявилися серед слів-стимулів **мука і жаль**.

Таким чином, асоціативні зв'язки, які породжує слово-стимул, слово-домінанта, а також асоціативні реакції як продовження цих зв'язків, утворюють асоціативне поле, зокрема на нашому матеріалі таке поле групується навколо лексеми-домінанти **Емоція**. У його складі виділяємо ядро з такими лексемами-домінантами: **любов, серце, душа, біль, жаль, горе, рана, мука**, серед яких найбільшою є група лексем-асоціатів з домінантою **любов**.

Асоціативні зв'язки між наведеними лексемами-домінантами утворюють асоціативно-семантичну мережу, яка, безперечно, базується на екстралінгвістичних зв'язках, знаннях мовців про світ. Групування слів в індивідуально-авторські асоціативні парадигми відбиває тенденцію об'єднання слів на основі протиставлення або близькості значень, наприклад, як у асоціативному мікрополі **Любов**, у складі якого виділяємо два протилежних за знаком мікрополя : **Любов (щаслива)** і **Любов (нещаслива)**.

Отже, асоціативні зв'язки між лексемами-домінантами у складі аналізованого асоціативного поля **Емоції: любов, серце, душа, біль, жаль, горе, рана, мука**: 1) роблять наявними найтонші відтінки значень, що є істотним для комунікації; 2) зумовлюються позалінгвістичними смисловими зв'язками між об'єктами і здатністю людини до абстрагування; 3) виявляють найбільш і найменш уживані слова в асоціативному полі у вигляді його ядра і периферії. Лексичні асоціації емотивних назв, їх семантичне наповнення у системі художнього цілого утворює той асоціативний простір емоцій, що структурує індивідуально-мистецьку версію світорозуміння Івана Франка, репрезентує його авторський світ у ліричних поезіях. Специфічною рисою мовного стилю поета вважаємо, наприклад, використання однієї і тієї ж лексеми **любов** зі значенням емотивного стану, яка у контексті може набувати протилежного за значенням змісту: наповнюватися завдяки асоціаціям або позитивною характеристикою або нести негативне навантаження.

Лексичні асоціації назв емоцій, уживані в текстах ліричних поезій Івана Франка, є одним із важливих засобів вираження окремих тем і мотивів його поезій, що може стати поштовхом для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. – М.: Наука, 1976. – 245с.
2. Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / Наук. Ред. А.Є. Супрун. – Львів: Вища шк.. Вид-во при Львів. Ун-ті, 1989.- 328с.
3. Виллюнас В.К. Основные проблемы психологической теории эмоций // Психология эмоций: Тексты. – М.: Наука, 1984. – С.14.
4. Гамзюк М.Б. Эмотивный компонент значения у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови). –К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. -256с.

5. Григорьева А.Д. Поэтическая фразеология, обозначающая различные чувства и состояния // Поэтическая фразеология Пушкина. – М.: Наука, 1969. –с.209-261.
6. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
7. Крюгер Ф. Сущность эмоциональных переживаний // Психология эмоций: Тексты. – М.: Наука, 1984. – С.108.
8. Куценюк Б.М. Эмоции и религия. – К.: Наукова думка, 1987. – 245с.
9. Левонтина И.Б. «Жалость» // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка / Под ред. Ю.Д.Апресьяна. – М.: Наука, 1997. –С.107-112.
10. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции // Психология эмоций: Тексты. – М.: Наука, 1984. – С.164.
11. Немов Р.С. Практическая психология. – М.: Просвещение, 1998. – 297с.
12. Ніколаснко Л.І. Категоризація і мовне вираження емоцій співчуття та злорадства (на матеріалі української, російської і польської мов) // Мовознавство.- 2005. - №1.- С. 45-57.
13. Новикова Н.С. О реализации валентностных потенций слова в ассоциативном поле и в структуре предложения // Вопросы семантики. – Калининград. : КГУ. 1984. –С. 95-100.
14. Селігей П.О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові // Мовознавство. – 2001.-№1.- С.24-32.
15. Селігей П.О. Як українці говорять про свої думки та емоції // Українська мова та література. – 2005.- №33. – С.7-10.
16. Шипицына Г.М. Социальные компоненты в смысловой структуре семемы // Русское языкознание. – 1991.- №23.- С. 47-51.
17. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. Том 2. Поезія. – К.: Видавництво «Наукова думка». 1976. – 543с.

The article investigates the associative augmentation of the nominations of the emotions by way of the application of the field theory that ensure the systematic character of the investigation and the possibility of the modelling of the associative field of the emotions in limits of the linguistic picture of the world of I.Franko. Devoted to the analysis the lexical association from the verses of I.Franko with the help of the Dictionary of the associative determination of the noun in the Ukrainian language.

Key word: association, emotion, associative field, linguistic picture of the world, connotative and associative semes.

I. I. Коломісць, В. В. Розгон

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЯКОСТІ АД'ЕКТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (типологічний аспект)

Стаття присвячена вивченню фразеологічних одиниць як словесно-образних знаків відображення якісних характеристик особи. Ад'єктивні фразеологізми розглядаються з погляду властивих їм різнополярних емоційно-оцінних та експресивних властивостей.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, ад'єктивні фразеологізми, семантичне наповнення, емоційно-оцінні якості, експресія.

Фразеологізми як образні категорії мають здатність досить влучно й водночас сконденсовано передавати різнобічні характеристики об'єктів навколишньої дійсності, відбивати досвід народу, особливість його світобачення. Фразеологія будь-якої мови є „найбільш самобутне його явище” не лише в плані системно-регулярної аномальності, а й у плані вираження фразеологізмами національної самобутності народу – носія мови [8, 214 – 215].

Фразеологічні одиниці (далі ФО), – знаки антропометричні, оскільки кваліфікація реалій дійсності, названих ними завжди співвідноситься з властивостями людини. І, очевидно, тому більшість фразеологізмів зосереджена на характеристиці особи, на подіях, пов'язаних з національним виявленням цих властивостей у поведінці, у почуттях, характері, стосунках тощо.

Оцінне фразеологічне значення репрезентує ставлення мовця до об'єкта номінації, а отже, служить одним з виявів модальності в мові.

Повною мірою це стосується й ад'єктивних ФО, оскільки вони подібно до прикметників мають тісний зв'язок з іменниками і в контексті немислимі без них. Ад'єктивні фразеологізми семантично співвідносяться з прикметниковими лексемами, за певних контекстуальних умов можуть вживатися замість них, однак фразеологізми характеризуються виразним емоційно-експресивним та стилістичним забарвленням.

Серед досліджуваних одиниць особливої уваги заслуговують ФО, які характеризують якості людини, оскільки вони становлять досить чисельну активновживану групу мовних засобів не представлену в мовознавстві окремим дослідженням. Деякі аспекти фразеологізмів, співвідносних за семантикою з прикметниками, досліджувались у працях М.Алефіренка, Н.Бабиц, В.Гришанової, М.Демського, Л.Скрипник, Г.Удовиченка, М.Шанського та інших.